ISSN: 2146-1740
https://dergipark.org.tr/tr/pub/ayd,
Doi: 10.54688/ayd.1412615

Araştırma Makalesi/Research Article

2023 KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLERDE SOSYAL HİZMETLERİN SİVİL ÖRGÜTLENMESİ VE İŞLEYİŞİ

CIVIL ORGANIZATION AND FUNCTION OF SOCIAL WORKS DURING THE 2023 KAHRAMANMARAS-CENTERED EARTHQUAKES

Gülnihal Kevser BALTA[1] Enver MENGÜ[2] Ömer Miraç YAMAN[3]

Makale Bilgi

Gönderilme:
31/12/2024

Kabul:
10/02/2024

Öz

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen ve 11 ili etkisi altına alan Kahramanmaraş merkezli depremler, Türkiye afet tarihindeki en yıkıcı ve önemli sonuçları olan olaylardan biridir. Bu çalışmanın deprem sahasının zorluğu, depremzedelerin ihtiyaç çeşitliliği, yardım ortamının organizesi ve faaliyetlerin işleyişini sunarak literatüre katkı sağlayacağı hedeflenmiştir. Araştırma toplam 48 farklı STK'den toplanan anket soru formu, 21 farklı saha çalışanı ile yapılan mülakat soru formu katılımlarıyla gerçekleşmiştir. STK'lerin bölgede yaptığı kurumsal bilgilere dayanan hizmetlerin nicel görünümü için anket kullanılırken mülakata katılan katılımcılardan ise sahaya dair deneyimleri alınmıştır. Tüm bunlara göre elde edilen veriler toplam 12 alt tema ile açıklanmıştır. 12 alt tema ise 3 tema altında kategorize edilmiştir. Sonuç olarak ise saha çalışanlarının farklı bakış açısı ve fikirlerin de yanında birçok noktaya dair benzer izlenimleri olduğu anlaşılmıştır. Alınan ortak sonuçlar; deprem bölgesinin süreç içerisindeki ihtiyaçları, merkezi ve yerel yönetim arasındaki iletişim ve STK'lerin kendi aralarındaki iş birliği konusunda aydınlatıcı bilgiler sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kahramanmaraş merkezli depremler, Sivil toplum kuruluşu, Afet, Sosyal hizmet.

Jel Kodları: D83, Z0, Z1.

[1] **Sorumlu Yazar:** Sosyal Çalışmacı, ORCID: 0009-0000-1549-8807, gulnihalbaltaa@gmail.com
[2] Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, ORCID: 0000-0001-6871-688X, envermengu@gmail.com
[3] Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerreahpaşa, ORCID: 0000-0001-9989-8575, omermirac@gmail.com
Etik Beyan: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Başkanlığından 26.12.2023 tarihli ve E-38510686-000-2300078685 sayı numaralı izin alınmıştır.
Atıf: Balta, G. K., Mengü, E. & Yaman, Ö. M. (2024). 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerde sosyal hizmetlerin sivil örgütlenmesi ve işleyişi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, *15*(1)-Deprem Özel Sayısı-, 261-291.

Article Info

Received:
31/12/2024

Accepted:
10/02/2024

Abstract

The Kahramanmaras-centered earthquakes, which occurred on February 6, 2023 and affected 11 provinces, are one of the most destructive and significant events in Turkey's disaster history. It is aimed that this study will contribute to the literature by presenting the difficulty of the earthquake area, the diversity of needs of earthquake victims, the organization of the aid environment and the functioning of the activities. The research was carried out with the participation of survey questionnaires collected from 48 different NGOs and interview questionnaires with 21 field workers. While a survey was used for the quantitative view of the services based on institutional information provided by NGOs in the region, their experiences in the field were taken from the participants who participated in the interview. According to all these, the data obtained are explained with a total of 12 sub-themes. 12 sub-themes were categorized under 3 themes. As a result, it was understood that field workers had similar impressions on many points, as well as different perspectives and ideas. Common results obtained; It provided information about the needs of the earthquake region during the process, the communication between the central and local government, and the cooperation between NGOs.

Keywords: The Kahramanmaras-centered earthquakes, Non-governmental organizations, Disaster, Social work.

Jel Codes: D83, Z0, Z1.

Extended Summary

Turkey is among the important earthquake countries in terms of its geographical features. The Kahramanmaras-centered Earthquakes that occurred on February 6 is one of the most important among these earthquakes. Both the area it affects, the activities in the field, and the experiences gained by non-governmental organizations and field workers are important.

Questions such as NGO aid provided to improve the consequences of the earthquake, how and to what extent NGOs were involved in the process, and whether the missing aid was remedied are within the scope of the research of this article. It is estimated that the contributions made will be original, as the current research is expected to answer both these questions and their derivatives, and the suggestions received directly from earthquake field workers are solution-oriented and applicable.

This study referred to the mixed method, which deals with the functioning and organization of social service assistance provided by non-governmental organizations in the field during the Kahramanmaras-centered Earthquakes. Mixed method is a type in which both quantitative and qualitative techniques are used. For the current research, the convergent parallel design from these 3 designs was preferred. Qualitative and quantitative data were collected simultaneously. On the one hand, a general perspective was created about the institutions included in the research and their functioning, and on the other hand, a study was carried out to convey personal experiences about the process and the earthquake.

A survey was conducted with all institutions included in the research to obtain institutional information. An interview was also held with field workers from institutions who volunteered to participate in the qualitative part of the research, where they shared their personal experiences.

For the universe of the research; Non-governmental organizations that played a role in the Kahramanmaras-centered Earthquakes can be mentioned. As a sample, although all non-governmental organizations included in the surveys were included, only field workers who had worked in the earthquake area for at least 1 month were selected for interviews. A survey was conducted with a total of 48 institutions that met these conditions, and interviews were held with 21 different people.

The findings section was compiled with all the data obtained. In the findings section; The needs in the earthquake region, coordination and cooperation in the region, cooperation between NGOs and the public, and cooperation between NGOs are explained. Subsequently, evaluations and remedial suggestions regarding the earthquake area obtained as a result of the interviews with the participants are presented.

The needs in the earthquake region are grouped under three headings: emergency response, aid provided in the second phase, and ongoing aid. As a result of this information, it has been seen that the most needed thing during the emergency response phase is a search and rescue team, heating, food such as hot soup and water. As the second phase began, the need for shelter and different kinds of food began to emerge more intensely in the region. Participants stated that after the first 3 months, aid decreased, but at some point, situations occurred that became permanent. For example; container cities and ongoing psychological support processes are among these.

The size of the earthquake and the area it covered and affected occasionally created mutual aid between NGOs and the public. This aid is often shown as labor aid and sometimes as food aid.

It was also stated that the cooperation between NGOs was not regular in the first days due to the magnitude of the earthquake and the size of the area it affected. However, efforts were made to recover this process as quickly as possible. Similar answers were received from almost every NGO interviewed during the aid in the earthquake region, and it was said that there was complete solidarity and cooperation among them.

In line with all these processes and findings, the following conclusion was reached:

Suggestions of participants who took an active role in the earthquake area; Their personal experience in disaster management and involvement in the process as a primary source will produce clearer results in identifying needs and deficiencies. For this reason, in order to work in an earthquake area, first of all, the existence of a superior mechanism that controls the situation and the recommendations that field workers should be trained in the disaster process will provide healthier and solution-oriented results in terms of the management of the entire process.

1. Giriş

Sosyal hizmet; bireyin, ailenin ve çevrenin kişisel, kişilerarası, sosyoekonomik, siyasi alandaki güç ve etkilerini, onların koşullarını iyileştirerek arttırmalarına yardımcı olma sürecidir (Zastrow, 2016: 3). Dolayısıyla herhangi bir afet durumunda sahada bulunacak mesleklerden biri sosyal hizmettir. Sosyal hizmetin afet durumundaki müdahalesi her zaman aynı değildir. Tarihteki örneklerinde de bu görülebilir. Yangınlar, depremler, salgın hastalıklar gibi pek çok afet ve peşinde getirdiği kriz durumunda acil durum hizmetlerinin sağlanması ile ilgilenmişlerdir (Tapan, 2023). Yakın geçmiş ve günümüzde ise bu durum daha çok iklim değişiklikleri ve çevresel felaketlerin oluşturduğu sorunlar için geçerlidir (Alston, 2013). Deprem de bu sorunlardan biridir.

Türkiye coğrafi özellikleri bakımından önemli deprem ülkeleri arasında yer almaktadır. 6 Şubat'ta meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler etkilediği bölge ve insan sayısı göz önüne alındığı zaman travmatik bir olay kapsamında değerlendirilecek kadar önemlidir. (Yelboğa, 2023). Bu kapsamda gerek etkilediği alan, gerek sahadaki faaliyetler, gerekse sivil toplum kuruluşları (STK) ve saha çalışanlarının edindiği deneyimler sürece dair önem arz etmektedir.

Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen 11 il çok fazla hasar almış ve birçok engelle karşı karşıya kalmıştır. Bireyin normal hayatı sekteye uğrarken toplumun da sürekliliği bozulmuştur. Bu olumsuz sonuçlar gerek fiziksel gerekse ekonomik gerekse sosyal kayıp açısından kendini göstermiştir (Kadıoğlu, 2003). Bu kayıplar için sahada neler yapıldı? İmkânlar dâhilinde çözüm getirildi mi? Sahadaki koordinasyon ve iş birlikleri düzeyi ne durumdaydı? Bu tarz ve daha fazlası soruların sosyal medyada, günlük hayatta, akademik platformlarda varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Depremin çok yeni olmasından kaynaklı olarak henüz literatürde bu sorulara cevap verecek kaynak yeteri kadar bulunmamaktadır. Bu sebeple mevcut araştırmanın özgün katkılar sunacağının düşünülme sebepleri şu şekildedir:

Bu araştırmanın, bahsi geçen sorulara ve türevlerine bir cevap niteliği taşıması beklenmektedir. Ayrıca deprem sahasına yönelik önerilerin, sahada aktif olarak bulunmuş çalışanlardan edinilmiş olması çözüm odaklı ve uygulanabilir olma özelliğini arttırmaktadır.

Yapılan bu araştırma literatüre yeni ve farklı bir katkı olacağından keşifsel araştırma özelliği taşısa da daha çok betimleyici bir araştırma olarak yürütülecektir. Bunun sebebi ise araştırma sürecinde ''Kim?'' ve ''Nasıl?'' sorularının gidişatta kullanılacak önemli araçlar

olmasından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda Kahramanmaraş merkezli depremlerde sivil toplum kuruluşlarının yardım faaliyetlerinin işleyiş mekanizmaları, kişiler ve kurumlar arası örgütlenmesinin nasıl ve ne şekilde sağlandığı, kim/kimler tarafından koordine edildiği araştırmanın elde edilmesi amaçlanan hedefleri arasındadır.

Depremin sonuçlarının iyileştirilmesine yönelik yapılan STK yardımları, STK'lerin sürece nasıl ve ne derece dahil olduğu, eksik kalan yardımların giderilip giderilmediği gibi soru başlıkları bu makalenin araştırması kapsamındadır.

2. Afet Yönetiminde Sosyal Hizmetin Yeri

Afette sosyal hizmetin müdahalelerini birey, grup ve toplum odaklı olarak ayırmak mümkündür. Birey odaklı müdahale bir duygusal ilk yardım olmakla birlikte krizi yaşayan kişiyi güçlendirmek ve ona güven duygusunu yeniden benimsetmek üzere planlanmıştır. Süreç sözel veya sözel olmayan iletişim ile gerçekleşebilir (Berksun ve diğer, 1993).

Grupla yapılan sosyal hizmette ise odak noktası dezavantajlı konumdaki topluluklardır. Çocuklar, kadınlar, engelliler, yaşlılar bu gruba dâhil edilebilir (Artan & Özkan, 2020). Afetzedeler ise bu durumda özel olarak ortaya çıkan dezavantajlı gruptur. Yapılacak müdahale ise duygusal ve psikososyal destek, yas danışmanlığı sağlamak, afetzedeler için çeşitli tedavi türleri ve terapötik müdahaleler uygulamak ya da hastaları terapistlere ve terapötik merkezlere yönlendirmektir (Artan & Özkan, 2020: 5).

Diğer yöntem olan toplumla çalışmada ise dayanak ''çevresi içinde birey'' prensibinin bulunmasıdır. Afet durumu topluluğu etkileyen kriz olduğu için bu yöntem esas alınmaktadır (Zastrow, 2016). Afet durumunda etkilenen toplum üzerine yapılacak çalışma toplumun kendisi ile iş birliği içerisinde yapılmadır. Afet sonrasında yapılan müdahalenin amacı da bu iş birliği ile birlikte toplumu yeniden inşa etmektir. Bu iş birliktelik topluma ihtiyacı olmayanı dayatma sorunundan uzak tutacaktır. Çünkü toplumla çalışma; o toplumu, kültürünü, sosyodinamik yapısını, güç ve sorunlarını tanımayı sağlayacaktır. Bu tanıma toplumla temasın ilk anında en doğru şekilde olmalıdır. Böylelikle sosyal hizmetin krize müdahale prensip ve uygulaması doğru şekilde gerçekleşmiş olacaktır (Karataş, 2012).

Bir prensip olarak çevresi içinde birey yaklaşımı bu uygulamaların temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla çevredeki risk faktörlerine ve bireyin biyopsikososyal durumuna yönelik yapılacak uygulamalarda gerekli ölçüde sosyal politika geliştirmek, kurumsal faaliyetlerin devamlılığına katkı sunmak ve finansal destek mekanizmaları ile müracaatçı arasındaki kontrolü sağlamak gerekmektedir (Pincus & Minahan, 1973). Afet durumu gibi

toplumsal bir krizde bireye yapılacak müdahale olabilecek en hızlı şekilde gerçekleşmeli ve sonrasında toplum çalışmasına geçilmelidir.

Mevcut araştırma üzerinden bakılacak olursa herhangi bir afetin özellikle Kahramanmaraş merkezli depremlerin kesin bir kriz olduğu, krizin 4 şartını sağlamasından anlaşılabilir. Bu şartlar; olağan dışı bir olay, savunmasız durum, hızlandırıcı faktörler ve aktif krizin ortaya çıkmasıdır (Yıldırım, 2016). Ayrıca bu olay bütün ülkeyi kapsayan travmatik bir kriz durumudur. Bu durumda uygulanacak sosyal hizmet müdahalelerinden risk faktörüne ve biyopsikososyal durumdan sonra finansal destek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla deprem afeti sonrası kamu veya özel fonlar ile bu destekler sağlanabilir (Tapan, 2023).

3. Merkezi Yönetim ve Yerel Yönetimlerin Afet Yönetimi

Merkezi ve yerel yönetim ayrımı Türkiye'de 19. yy.ın ikinci yarısında oluşmuştur (Görmez, 2000). Yerel yönetimler özellikle sosyal yardım içeren pek çok konuda merkezi yönetimi destekler. Elbette bunun en önemli sebebi ulusal sorunlara merkezi yönetim hizmet sunarken yerel sorunların giderilmesi için nitelikli bir hizmet ağına ihtiyaç duyulmasıdır. (Özdenkoş, 1999). Anlaşılacağı üzere koordinasyon ve ilk sorumluluk merkezi yönetimdedir. Ancak son zamanlarda artan afet sayısı sonucu afetlerin yönetim süreciyle ilgili yeni kararlar alınmıştır. Bu kararlar gereği görev ve sorumlulukların çoğunun merkezi idarilerden yerellere geçtiği gözlemlenmektedir. Ayrıca bu yeni model birçok kurum, kuruluş, yapı ve yapılanma, farklı meslek gruplarının afet yönetiminde iş birliği ile çalışmasını içermektedir (Bilgili & Sanatcı Aktaş, 2022). Sosyal hizmet bu iş birliğinin servis haritasına sahip olmaları sebebiyle önemli parçalarından biridir. STK'ler ise yerel yönetimlerin sahaya sunulan hizmetteki araçlarıdır.

Ulusal Afet Müdahale Sistemi genel hatlarıyla Başkanlık/AFAD Afet ve Acil Durum Yönetimi, Bakanlıkların Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri ve İl Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezlerinin katılımı ile gerçekleşir (Büyükkaracığan, 2016: 14).

Yerel Yönetimde ise Seviye 1 (S1) ve Seviye 2 (S2) için valilikler veya valiliklere bağlı İl Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezinden sorumlu vali yardımcısı süreci yönetir. Seviye 3 (S3) ve Seviye (S4) söz konusu olduğunda ise çalışmalar direkt vali tarafından yürütülür (Büyükkaracığan, 2016: 15). AFAD, Kızılay, bakanlık gönüllüleri, kurum gönüllüleri ve STK'ler (Sivil Toplum Kuruluşları) bu sürecin destek mekanizmalarıdır.

4. Afet Yönetiminde STK'ler

Yaşadığımız çağın getirilerinden biri de Sivil Toplum Kuruluşları olmuştur. Sosyal hayatın hemen her yerinde aktif rol aldıkları gibi politika oluşturmak ve uygulamakta da rol alırlar (Talas, 2011). Toplumun farklı sorunları üzerinde gönüllülük esaslı hizmet verirler. Sosyal hizmet disiplininin çalışma alanında bulunan; kadın, çocuk, engelli, sağlık, eğitim, iş ve işçi, iklim ve çevre sorunları, afet ve kriz halleri, yoksulluk ve sosyal yardımların tamamında STK aktivitelerini görmek mümkündür (Zastrow, 2016).

Türkiye özelinde ise STK mantığının, gelişimi ve kavrama süreci olarak yabancılık çekilmeyen bir olgu olduğu literatürde tartışılan olgulardandır. Bunun sebebi; vakıf kültüründen gelen bir toplum olarak gönüllülük ve dayanışma sürecini toplumsal belleğinde taşımasıdır. Ancak tüm bunlara rağmen modern STK anlayışına geçiş süreci çok eski olmayan tarihlere dayanmaktadır (Talas, 2011). Bu sürecin en hızlandırıcı olayı ise Türkiye habitatında yapılan çalışmalar ve 1999 Marmara Depremi olmuştur (Aydemir, 2021). Afetlerde rol alan önemli STK'lere ise AFAD gönüllüleri, Kızılay gönüllüleri, İtfaiye Semt Gönüllüleri, dernek ve vakıf gönüllüleri, belediye gönüllüleri örnek verilebilir.

5. Yöntem

Bir araştırmada araştırmacı, yapılan içeriğe göre ona en uygun olan araştırma türünü seçer. Bu türler araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenir. Araştırma türü olarak açıklayıcı, keşifsel ve betimleyici olarak üç seçenek bulunur. Bu türlerden ilki olan açıklayıcı araştırma; araştırılan konuyu belli bir kuram üzerinden ele alır ve kuramı test edip güçlendirmeye çalışır. Keşifsel araştırma ise daha çok literatüre ve gelecekteki araştırmalara yeni sorular, yeni olanaklar ve teknikler sunmayı hedefler. Son olarak betimleyici araştırma; var olan bir durumu ortaya çıkarmayı ve bunu detaylıca sunmayı hedefler. Bu türde kaynak önceki araştırmalar olup süreç bu araştırmalarla karşılaştırmalar olacak şekilde yürütülür. Ve tüm bunların akabinde yeni kategoriler aktarmayı amaçlar (Neuman, 2020).

Yapılan bu araştırma yeni olduğu için farklı bir katkı olacağından keşifsel araştırma özelliği taşısa da daha çok betimleyici bir araştırma olarak yürütülecektir. ''Kim?'' ve ''Nasıl?'' sorularının gidişatta kullanılacak önemli araçlar olmsı bunda etkileyici bir faktör olmuştur. Kahramanmaraş merkezli depremlerde sivil toplum kuruluşlarının yardım faaliyetlerinin işleyiş mekanizmaları, kişiler ve kurumlar arası örgütlenmesinin nasıl ve ne şekilde sağlandığı, kim/kimler tarafından koordine edildiği araştırmanın elde edilmesi

amaçlanan hedefleri arasındadır. Bu hedefler neticesinde şekillenen araştırmanın içerik ve yöntemi aşağıda belirtilmiştir.

5.1. Araştırmanın Modeli

2023 Kahramanmaraş merkezli depremde sivil toplum kuruluşlarının sahada yaptığı sosyal hizmet yardımlarının işleyişini ve örgütlenmesini ele alan bu çalışmada karma yöntem tercih edilmiştir. Karma yöntem hem nicel hem nitel tekniklerin kullanıldığı bir türdür. Karma yöntemin doğuşunda Donald Campbell ve Donald Fiske'in 1959 yılında yaptığı birden fazla nicel ölçümle psikolojik özellikler geliştirdiği çalışması önemlidir. Esasında karma yöntem olmasa da çoklu yaklaşım örneği sergilemişlerdir. İkinci olaraksa Sam Sieber'in 1973 yılında görüşmeleri anketlerle birleştiren şirket evlilikleri üzerine yaptığı çalışmasında daha kapsamlı ve daha zengin bir resim ortaya koyacağı gerekçesiyle verileri birleştirmiştir (Creswell, 2020: 699). Mevcut araştırmada sivil toplum kuruluşları ve saha çalışanları ile hem anket hem de mülakat yapılacaktır. Bunun sebebi tek bir seçeneğin araştırmanın içeriği bakımından özellikle deneyim aktarılması konusunda yetersiz kalabilecek olmasıdır. Sürece ve kurumlara dair işlevselliği, boyutlarının ele alınması için nicel yönteme başvurulacaktır. Bunun yanında deprem, beklenmedik ve ani travmatik strese yol açan bir kriz durumudur (Yıldırım, 2016). Kriz anında geçerli ve gerekli olan bazı müdahale yöntemleri ve yardımlara ihtiyaç duyulabilir. Bunları en doğru ve detaylı şekilde örneklemelerle öğrenmek araştırmanın sağlığı için gereklidir. Bu da nitel yöntemin de gidişata dahil olmasıyla karma yöntemi kullanmanın gereğini oluşturur.

Karma yöntem içerisinde 3 farklı desen bulunur. Bunlar; açımlayıcı sıralı, keşfedici sıralı ve yakınsayan paralel desendir. Açımlayıcı sıralı desende veriler nicel yöntem ile toplanır, nitel yöntem ile açıklanır. Keşfedici sıralı desende önce nitel veriler toplanır. Böylece araştırmacı alana ilişkin bir bakış açısı oluşturur. Bu bakış açısından sonra nicel veriler toplanır. Son olarak yakınsayan paralel desende ise nicel veriler de nitel veriler de birbirine yakın zamanlarda toplanır. Elde edilen veriler ise bunların karşılaştırması ile birbiriyle bütünleştirilir. Yakınsak paralel/eş zamanlı desende asıl amaç bir veri türünde var olan zayıf yönleri diğer veri türünün güçlü yönleriyle dengeleme mantığına dayanmaktadır (Creswell, 2020: 704).

Mevcut araştırma için bu 3 desenden yakınsayan paralel desen tercih edilmiştir. Nitel ve nicel veriler eş zamanlı olarak toplanmıştır. Bir yandan araştırmaya dahil edilen kurumlar ve işleyişleriyle ilgili genel bakış açısı oluşturulmuş diğer yandan ise sürece ve depreme dair kişisel deneyimlerin aktarılması için çalışma yapılmıştır.

Araştırmaya dahil edilen tüm kurumlar ile kurumsal bilgilerin edinimi için anket çalışması uygulanmıştır. Kurumlardan araştırmanın nitel kısmına dahil olmak için gönüllü olan saha çalışanları ile de kişisel deneyimlerini aktaracakları bir mülakat görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

5.2. Evren ve Örneklem

Evren, bilimsel araştırmalarda amaçla ilgili, yapılması mümkün olan tüm gözlemlerle derlenecek sonuçlar topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Arslantürk, 2016: 298). Her araştırmanın bir konusu olduğu gibi konunun sonuçlar topluluğunu ifade eden bir öğe de bulunmaktadır. Örneklem ise tüm bu topluluğun araştırma için kullanılacak orantılı ve temsili bir birimdir (Arslantürk, 2016).

Bu araştırmanın araştırma alanı Kahramanmaraş merekezli depremlerde faaliyet gösteren STK'ler olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla araştırmanın evreni; Kahramanmaraş merkezli depremlerde aktif rol oynayan sivil toplum kuruluşlarıdır. Örneklem olarak ise anketlere ulaşılan bütün sivil toplum kuruluşları dahil edilse de mülakatlara yalnızca deprem sahasında en az 1 ay aktif rol almış saha çalışanları olarak seçilmiştir. Bu şartları sağlayan toplam 48 kurumla anket yapılmış, 21 farklı kişiyle mülakat görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Tüm bu süreçte kota örneklemesi tekniği kullanılmıştır.

5.3. Veri Toplama Araçları

Karma araştırmalarda araştırma diğer yöntemlere kıyasla daha az sınırlandırmalar içerir. Sürece dahil edilebilecek araçlar birbirleriyle uyumlu ve gidişata uygun tutulmaya çalışılmıştır.

2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremde sosyal hizmetlerin sivil işleyiş ve örgütlenmesini ele alan bu araştırmada nitel ve nicel formatta iki farklı soru formu hazırlanmıştır. Nicel kısım için yüz yüze/online anket yapılmıştır. Anketin yüz yüze ya da online olmasına katılımcıya ve araştırmacının mevcut duruma göre karar verilmiştir. Araştırma süresinin kısıtlaması sebebiyle araştırmada daha çok online görüşmeler tercih edilebilmektedir. Nitel kısım ise derinlemesine mülakat aracı kullanılmıştır. Yine derinlemesine mülakat da katılımcıya ve araştırmacının mevcut durumuna göre karar verilmiştir. Araştırmaya veri zenginliği kazandırmak amacıyla gözlem ve kurumların Kahramanmaraş merkezli depremlere yönelik hazırladığı süreç raporları ve envanteriler, görsel materyaller veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Anket aracı özellikle araştırmanın hipotezi yerine geçecek şu sorularla hazırlanmıştır:

(1) Sivil toplum kuruluşunuzun hizmet sınırları nereye ulaşmaktadır? Kahramanmaraş merkezli depremler öncesinde başka bir depremin saha çalışmasında aktif rol aldı mı?

(2) Sivil toplum kuruluşunuz olarak Kahramanmaraş merkezli depremlerde aşağıdaki gruplardan hangileri için öncelikli yardım hizmeti sağlamıştır?

(3) Sivil toplum kuruluşu olarak Kahramanmaraş merkezli depremlerde hangi yardım faaliyetlerinde bulundunuz?

(4) Sivil toplum kuruluşunuz tüm süreç göz önüne alındığında yerel/ulusal/uluslarası ve/ya mahalli düzeylerde hangi oluşum, kurumlarla iş birliğinde bulunmuştur? İşbirliklerinde koordinasyon aktörleri kimlerdir ve süreç artı-eksi yönleriyle nasıl yürütülmüştür?

Literatürde hali hazırda bu soruların cevaplarının ulaşılabileceği herhangi bir anket bulunmadığı için anket soruları araştırmanın süpervizörü danışmanlığında araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Hazırlanan anket 1 açık uçlu, 6 kapalı uçlu, 5 kısmen kapalı toplam 12 sorudan oluşmaktadır.

Araştırmanın hazırlanmasında yardımcı olacak nitel veri toplama aracı olarak derinlemesine mülakat seçilmiştir. Kaynak kişinin bilgi, fikir ve davranışlarını ortaya koyan sosyal ortam odaklı bir veri toplama aracı olan mülakatın üç türü bulunmaktadır: baskılandırılmış mülakat, tam yapılandırılmış mülakat ve yarı yapılandırılmış mülakat (Balcı, 2011: 168-169). Mevcut araştırma içerisinde konuya en iyi derinlik kazandırabilecek seçenek olarak yarı yapılandırılmış tür tercih edilmiştir. Araştırma sorularına ışık tutan mülakat soruları aşağıdaki gibidir:

(1) Deprem haberinin kurumlara ulaşması, çalışanlarla irtibata geçilmesi ve organize olunması nasıl olmuştur?

(2) Deprem saha bölgesinde sosyal hizmetin işleyişi ve yürütülmesi hangi boyuttadır?

(3) Sivil toplum kuruluşları arasında nasıl bir ilişki olmuştur? Aradaki ilişki rekabet yönünde midir yoksa dayanışma yönünde midir?

Görüşme soruları anket sorularına paralel ve bütünlük içerisinde olmasına dikkat edilerek araştırmanın süpervizörü denetiminde araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. 10 ana soru 10 sondaj soru ile görüşme formunda toplam 20 soru kullanılmıştır.

2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremde sosyal hizmetin sivil işleyiş ve örgütlenmesini konu alan bu araştırmada saha araştırmasına dayalı olması sebebiyle hem anket hem derinlemesine mülakat birincil kaynak konumundadır (Eco, 2020: 90). Ancak içeriği zenginleştirmek amacıyla gözlem de bir veri toplama aracı olarak sürece dahil edilmiştir.

Aynı sebep doğrultusunda resmi kurumların internet sitelerinde yayınladığı görseller, raporlar, sivil toplum kuruluşlarının deprem bölgesine dair hazırlayıp verdiği fotoğraflar, inceleme ve süreç raporları da birer veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Tüm veri toplama araçları araştırmaya dahil edilirken kurumların ve kişilerin gizliliğine ve rızasına dikkat edilmiş, etik ilke ve değerler korunmuştur.

Araştırma için İstanbul Medeniyet Üniversitesi tarafından 26.12.2023 tarihli Etik Kurul Raporu alınmıştır.

6. Bulgular

2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremde sosyal hizmetlerin örgütlenmesi ve işleyişi konulu bu araştırma, nitel ve nicel verilerin bir arada toplandığı karma bir araştırmadır. Veri toplama sürecinde nicel veriler için 48 STK ile anket yapılmıştır. Nitel veriler içinse 21 farklı kişiyle mülakat yapılmıştır. Bu kişiler deprem bölgesinde aktif olarak faaliyet gösteren kişilerden oluşmaktadır. Bulgular kısmında anket sonucunda elde edilen nicel verilerin mülakat sonunda elde edilen verilerle paralel bir şekilde sunulmuş ve birbirleriyle analizine bakılmıştır. Elde edilen bütün veriler 3 ana tema altında kategorize edilmiştir.

Tablo 1.

Tema ve alt temaların kategorize edilmiş görünümü

Tema	Alt Tema
Deprem bölgesine yapılan yardımlar	Niceliksel görünüm (48)
	Yardımların dönemsel açıdan değerlendirmesi
	Acil müdahale aşamasında yapılan yardımlar (7)
	İkinci aşamada yapılan yardımlar (10)
	Devam etmekte olan yardımlar (4)

Koordinasyon ve iş birlikleri	Koordinasyon ve iş birliklerine ilişkin niceliksel görünüm (48) Saha paydaşları arasındaki irtibatın değerlendirilmesi STK ile halk arasındaki yardımlaşma (5) STK'ler arasındaki iş birliği (5)
Sahaya yönelik değerlendirme	Deprem sahasında edinilen olumlu deneyimler (1) Deprem sahasında edinilen olumsuz deneyimler (9) Deprem sahasına ilişkin iyileştirici öneriler (21)
Toplam	12 alt tema (21)

Görüşme yapılan saha çalışanları bölgede aktif olan farklı meslek gruplarından oluşmaktadır. Bu meslek grupları arasında basın ve medya sorumlusu, arama kurtarma ekibi görevlisi, arama kurtarma ekip sorumlusu, kurum genel müdürü, kurum müdür yardımcısı, kurum genel koordinatörü, kurum saha çalışanı, insani yardım sorumlusu ve kurum genel sekreteri şeklinde sıralanabilir.

Tablo 2.

Katılımcı saha çalışanlarının meslek gruplarına göre dağılımı

Meslek Grubu	Katılımcı Sayısı
Basın ve Medya Sorumlusu	1
Arama Kurtarma Ekibi Görevlisi	2
Arama Kurtarma Ekip Sorumlusu	2
Kurum Genel Müdürü	2
Kurum Müdür Yardımcısı	1
Kurum Genel Koordinatörü	4
Kurum Saha Çalışanı	3
Kurum Genel Sekreteri	2
İnsani Yardım Sorumlusu	1
Kurumsal İletişim Koordinatörü	1

Elde edilen verilere göre katılımcı mesleklerinin yüzdeleri şu şekildedir: Basın ve medya sorumlusu %4,76; arama kurtarma ekibi görevlisi %9,52; arama kurtarma ekip sorumlusu

%9,52; kurum genel müdürü %9,52; kurum müdür yardımcısı %4,76; kurum genel koordinatörü %19,04; kurum saha çalışanı %23,80; kurum genel sekreteri %9,52; insani yardım sorumlusu %4,76; kurumsal iletişim koordinatörü %4,76.

Belirtilen değerler Tablo2.'de verilmiştir.

6.1. Deprem Bölgesindeki İhtiyaçlara Yönelik Yardımlar

''İnsan aç olunca ve üşürken uyuyamıyor bile.''

(Ahmet Bey, saha çalışanı)

Araştırmaya dâhil olan STK'lerden, yapılan yardımlarla ilgili hazırlanan anket sorularını cevaplamaları istenmiştir. Alınan cevaplar doğrultusunda elde edilen veriler aşağıda gösterilmektedir.

6.1.1. Yardımlara İlişkin Niceliksel Görünüm

Bir deprem bölgesinde öncelikli ihtiyaçlar ve bunlara yönelik yardımlar Acil Müdahale Aşamasında Yapılan Yardımlar olarak değerlendirilir. Kahramanmaraş merkezli depremlerde yapılan acil yardımlar da diğer deprem bölgelerinden farklı olmamıştır. Farklılığın yardımları ulaştırma ve uygulama aşamasında ortaya çıktığı anlaşılmıştır.

Araştırma kapsamında yapılan anketlerde katılımcı 48 kuruma deprem bölgesine yönelik yapılan yardımlar sorulmuştur. Verilen cevaplarla birlikte tüm kurumların yaptığı yardımlar tablo haline getirilmiştir.

Tablo 3.

Kurumların deprem bölgesinde yaptığı yardım faaliyetleri dağılımı

Yardım Faaliyeti Türü	**Yardımda Bulunan Kurum Sayısı**
Barınma	41
Eşya	42
Gıda	47
Hijyen	47
Isınma	44
Kırtasiye Malzemesi	37
Medikal	39
Nakdi	44
Oyuncak	41

Protez	19
Ulaşım	25
İş Makinası	24
Kıyafet	39
Diğer	3

Elde edilen sonuçlara göre yapılan yardımların yüzdelik oranları şu şekildedir: barınma yardımı %8,33; eşya yardımı %8,53; gıda yardımı %9,55; hijyen yardımı %9,55; ısınma yardımı %8,94, kırtasiye malzemesi yardımı %7,52; medikal yardım %7,92; nakdi yardım %8,43; oyuncak yardımı %8,33; protez yardımı %3,86; ulaşım yardımı %5,08; iş makinası yardımı %4,87; kıyafet yardımı %7,92 ve diğer yardımlar %0,609'dur. ''Diğer'' seçeneğini işaretleyen kurumlardan bu yardımları belirtmeleri talep edilmiştir. Gelen cevaplara göre kurumlar belirtilen 13 kategori dışında bölgeye isteğe bağlı olarak Kur'an-ı Kerim, dini kitap, tekerlekli sandalye, koltuk değneği, öğrencilere özel ders ve arama kurtarma ekipleri desteği sağlamışlardır.

6.2. Yardımların Dönemsel Açıdan İncelenmesi

6.2.1. Acil Müdahale Aşamasında Yapılan Yardımlar

Bir afet olarak deprem, peşinde pek çok yıkım ve enkazı getirir. *''Yangın anında en öncelikli şey yangını söndürmekse deprem anında en öncelikli şey enkaz çalışmasıdır.'' (İhsan Bey, saha çalışanı).* Enkazlarda çalışmak için belli eğitimlerin alınmış olması ve gerekli ekipman ihtiyacının giderilmiş olması lazımdır. *''Bir depremde ilk 2 gün arama kurtarmanın amacı canlıya ulaşmaktır. Biz yolda cenaze bile görsek durup ilgilenemeyiz, enkazın altında canlı var çünkü ona ulaşmak zorundayız. Tabii insanlar kendi yakının ve canının derdinde. O an bunu idrak edemiyor etmesini de bekleyemeyiz(…). Ama emin olun o kararı vermek de bizler için çok zor. Biz işimizin gereği ilk 48 saat sadece canlıya ulaşmak için çalışmak zorundayız. Kaldı ki enkazlarda ilk 72 saat çok büyük önem arz eder.'' (Elif Hanım, arama kurtarma çalışanı).* Enkazlarda mahsur kalan vatandaşın canı o an diğer her şeyden daha üstün tutulmaktadır. Elbette krizin zorlayıcı tutumlarından biri çok fonksiyonlu düşünüp hareket edebilme kabiliyetidir. Aynı anda çok fazla alanda sorun meydana gelir ve hepsine aynı anda çözüm ulaştırmak zorunda kalınabilmektedir. *''Elbette ilk aşamada en büyük ihtiyaç arama kurtarma çünkü dışarıdaki insanlar enkazdan kendi yakının çıkarılmasını bekliyor, ölü ya da diri. Ama bir yandan barınma da çok büyük ihtiyaç çünkü insanlar can havliyle aşağı inmiş bir daha çıkamamış. Çocukların ayağında ayakkabı yok.'' (Şebnem Hanım, arama kurtarma ekip*

sorumlusu). İfade edildiği üzere aynı anda birçok kriz durumu ve yardıma muhtaç insan var. Bu noktada afet sahasında beklenen şey hızlı ve iyi koordine olmaktır. Zararın minimum seviyede tutulması afetlerde beklenebilecek tek çare olarak görülmektedir. Deprem sahasındaki kargaşa ve yetersiz koordine bazen farklı durumlara yol açabilir. Bu noktada doğru kaynaktan doğru bilgiyi almak çok önemlidir. ‘*’O an herkes kendi derdine düşmüştü doğal olarak. Ama üzücü olan bazı yardımı götüren kişiler de aynı düşüncedeydi. Ben gideyim, ben götüreyim şeklinde. Yani oysa arama kurtarmayım ben, önce benim gitmem lazım. Ben gidip oradaki insanı kurtarmazsam sen yardımı götürüp kime vereceksin ki?’’ (Elif Hanım, arama kurtarma görevlisi).*

Acil müdahalenin yani enkaz çalışmalarının asıl zorlayıcı kısmı sahaya ulaştıktan sonra başlamaktadır. Afet sahasına giden ilk yardım arama kurtarma olduğu için bu zor durumlarla arama kurtarma ekipleri mücadele etmektedir. Özellikle Kahramanmaraş merkezli depremlerin büyüklüğü, şiddeti ve peşinden getirdiği yardım tahmin edilebilir olmadığından dolayı birçok zorluk yaşandığı aktarılmıştır. *‘’Orada durum o kadar kötüydü ki ilk aşamada biz 6 kişi aynı anda 10 farklı enkaza bakıyorduk.’’ (Zeynep Hanım, arama kurtarma görevlisi).* Deprem gibi afetlerde olayların üzerinden geçen zaman bireylerin iyileşme süreciyle doğru orantıda ilerlememektedir. Buna depremzedeler ve depremzedeye yardım için giden kişiler dâhildir. Yaşanan olayların zorluğu bir yana mevcut durumda profesyonelliği korumak zorunda olmak duygularınızı bastırmak zorunda olduğunuz anlamına gelebilmektedir. Katılımcılarımız arama kurtarmada afet ortamının hezeyanından çok o an hiçbir şey yapamamak, ellerinden bir şey gelmemesinin çok daha zor olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumu bir *kurum başkan yardımcısı Mustafa Bey* şu şekilde aktarıyor: *‘’Şimdi siz oraya yardım için gidince sanki farklı bir kişiliğe giriyorsunuz. Vatandaşlardan çok üzücü haberler alıyoruz, abla geliyor bebeğini kaybettiğini anlatıyor ama o an biz sağlam kalmak zorunda olduğumuzdan mıdır bilemiyorum etkilenmemiz gerektiği kadar duygusal yaklaşamadık olaylara. He tabii sahayı bırakıp evimize döndükten sonra bize bütün yaşananların etkisi vurmaya başladı. Ama sahada kendi psikolojimizi bir kenara bırakıp tamamen oradaki insanlara yoğunlaştık ki oradaki insana bir faydamız olsun.’’* Bu noktada *arama kurtarma ekip sorumlusu Mert Bey’in* aktardıkları da bu cümleleri destekler şekildedir: ‘*’Tanıdığımız Afad’da çalışan bir abi var örneğin. Çalışırken bir ara çok büyük kargaşa çıktı. Biz zaten orada bir enkazdayken birden bağırış çağırış yükseldi, herkes tabii kendi enkazına çağırıyor. Orada o abinin söyledikleri her şeyi bitirdi yani. Dedi ki, ben biraz önce eşimi ve bir evladımı defnedip buraya geldim, şimdi de önceliğim bu enkazdaki canlıyı çıkarmak. Orada adam oturup ağlayamıyor nasıl ağlayacaksın? Ne*

oluyordu? Karargâha döndüğümüz zaman inanın insanlar yemek yemekten çok oturup ağlamayı tercih ediyordu. Çünkü o duygu boşalmasını ancak orada yaşayabiliyorsun.'' Görüşmenin devamında yine *Mert Bey* tüm acil müdahale aşamasını özetleyen bir cümle aktarıyor: ‘*'Bu cümle adanmışlık ve çaresizliğin aynı anda mücadelesini özetliyor. Bizleri her şeyden çok zorlayan şey ise geceleri enkazlar arasında dolaştığımızda gelen o seslere yetişememek oldu*.''

Şekil 7.2.1.1.

Deprem Bölgesinden Bir Enkaz Görüntüsü

Depremin ilerleyen günlerinde ise durum yavaş yavaş toparlanmaya ve belli bir düzene oturmaya başlamıştır. ‘*'İlk iki günden sonra bize bir enkaz verildi mi biz onu sahiplendik. Tamam, bu enkaz bizim dedik. Arkamızda tek 1 insan bile bırakmadık. Enkaz bitene kadar o enkazın önünde yattık, dinlendik. İnsanların enkazdan özel eşyası, maddi değerleri yüksek eşyalar çıktı hemen tutanak tuttuk kayda aldık onları. Ve polise teslim ettik.'' (Elif Hanım, arama kurtarma görevlisi).*

Enkaz çalışmasında bulunan çalışanlara da bir noktada destek gerekmektedir. Ekipmanların ve insan gücünün devamlılığı bu süreci en faydalı şekilde sürdürmeyi ve tamamlamayı sağlayacaktır. *Remzi Bey(kurum genel koordinatörü)* ve kurumunun bu konuyla ilgili çok faydalı bir yardım faaliyetleri olduğu öğrenilmiştir. *'' Orada ilk aşamada gördük ki en önemli şey aslında ekiplere destek sağlamak. Jeneratör, yakıt, su gibi ihtiyaçları arama kurtarma ekiplerine sağlayacaksın ki oradaki halka faydası dokunsun. Orada insanlar dakikalarla değil saniyelerle yarışıyorlar. Biz bu durumun tespitinden sonra depremin ikinci*

günü powerbank yardımı başlattık. Oradaki arama kurtarmaya, askere, sağlık çalışanına, güvenlik güçlerine, kamu görevlilerine yaklaşık 30 bin civarında powerbank dağıttık. O an çok faydalı ve çözüm odaklı bir hamleydi bu tabii ki.''. Enerji aynı zamanda bölgedeki herkesin iletişim kaynağıdır. Bu sebeple yemek ve su kadar birincil ihtiyaç konumundadır.

6.2.2. İkinci Aşamada Yapılan Yardımlar

Deprem sahası birçok yardıma aynı anda cevap verilmesi gereken bir ortamdır. Bununla birlikte enkaz çalışmaları devam ederken ilk yardımlar barınma ve ısınma, gıdaya yönelik olmaktadır. Depreme Hatay'da yakalanan ve de aynı zamanda bir *saha çalışanı olan Ahmet Bey* bu durumun önemini şu cümleyle ifade ediyor: *''Hava soğuktu dolayısıyla insan aç olunca ve üşürken uyuyamıyor bile.''*

Yapılan yardımların STK'ler tarafından belli bir sıralamada yapıldığı görülmüştür. *''Bu tip afet durumlarında ihtiyaçlara günden güne değişir. İlk gün su, ekmek veya konserve tipi verebilirsiniz. İlk günlerde orada depremzedeye paket mercimek vermezsin pirinç vermezsin. Nerede pişirecek, ateş mi var? Sonrasında işte kurumlar sıcak yemek çıkartır, yavaş yavaş çadırlara vesaire geçilince paketleri onlara dağıtırsınız.''(Hamdi Bey, kurum genel müdürü).*

Sıcak yemeğe ilk geçilen aşama ise genel olarak ikinci gün olarak ifade edilmiştir. Birkaç gün bu böyle devam ettikten sonra olabilecek en hızlı şekilde mutfaklar kurulmuş ve kurumlar sıcak çeşit yemek yardımlarına başlamışlardır. ‘*'Şimdi depremin üzerinden ne kadar gün geçerse geçsin eğer ki sizin belli bir eğitiminiz yoksa sahada insani yardım yapabilirsiniz sadece. Yoksa öbür türlü külfet olursunuz. Biz de bunun ve kendimizin bilincindeydik. Dolayısıyla ikinci gün hemen kurum mutfağımızı kurduk ve üçüncü gün çeşit yemek çıkarmaya başladık. 1.5 ay boyunca da bunu devam ettirdik. Orada bir patlıcan yemeğinin insanlara nasıl iyi geldiğine de şahit olduk'' (İhsan Bey, saha çalışanı). Osman Bey (saha çalışanı)* ise kurumunun yaptığı yardımları şu şekilde aktarmıştır: *''(...) Adıyaman sonrası Hatay'da expo2 çadır kent alanında kurulan aşevi çadırımızda toplamda yaklaşık 2 ay faaliyetler yapıldı. Fırtınada dağılan çadır kent yukarıda yeni bir yere tekrar inşa edildi. Burada mutfağın yeniden kurulmasına yardımcı olduk. Çadır kentte ve dışarıdan gelenlerle toplam 3000 öğün yemek hazırlama ve dağıtımı faaliyetlerinde bulunduk.''. İnsani yardım sorumlusu Mehmet Bey* kurumlarının 11 ilin birçoğunda yardım faaliyetlerinin olduğunu ancak her bölgedeki organizasyon durumuna göre o yardımların ulaşma hızının değiştiğini dile getirdi. *''Biz hem Kahramanmaraş'a hem Hatay'a hem Antep'e hem Adıyaman'a hem Malatya'ya buradan bir ekip gönderdik. Tabii ben yardım ve ekip gönderirken bunu insani yardım olarak yapıyorum,*

toplamda 300 tır kadar göndermiş olmamız lazım. Biz de tırları gönderdikten hemen sonra bölgeleri gittik, ertesi gün diyebilirim. Ama tabii bu yardımların bazısı hemen geldi bazısı biraz gecikti o ortamdan dolayı.'' (Mehmet Bey, insani yardım sorumlusu).

İnsani yardım tanımı yalnızca gıda, barınma, eşya, kıyafet gibi görünebilir ancak bundan çok daha fazlası mevcuttur. Sosyal hizmet bireyi biyopsikososyal olarak ele alır. Dolayısıyla sosyal hizmet yardımları bu 3 maddeyi de kapsamalıdır. Katılımcı kurumlar maddi yardımlar kadar manevi yardımların asıl iyileştiriciler olduğunu fark edip buna yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardır. *''Sosyal destek bölgede çok önemli bir yardımdır. İnsanlara psikolojik olarak destek vermek şart.''(Ruşen Bey, basın ve medya çalışanı).* Araştırmaya katılan kurumlardan biri özellikle bu konuya odaklanmış ve bu noktadaki yardımlarıyla öne çıkmıştır. *Kurumun genel koordinatörü İhsan Bey* bu konuda yapılan yardımı ve hassasiyetlerini şu şekilde aktarmıştır: ''*Bölgede ilk karargâhımızı kurduktan sonra ilk işimiz kurumumuzun vizyon ve misyonuna uygun olacak şekilde psikososyal destek çağrısı yapmak oldu. Depremin 10. Gününde 15 kişilik bir psikolog grubuyla biz bulunduğumuz bölgede desteğe başladık.''* Elbette psikososyal destek için psikologlar, sosyal hizmet uzmanları gibi profesyoneller şart değildir. Duygusal bağ, birkaç küçük ama anlamlı hareket depremzedeler için iyileştirici hareketler olabilmektedir. *''Giderken bir çikolata markasının satış fabrikasına gittik, çikolata şeker vesaire aldık. Deprem yerine gider gitmez çocuklara veririz diye düşündük, çok da güzel oldu. O an çocuklar çok seviniyor böyle şeylere.''(Halil Bey, kurum genel sekreteri).*

Saha çalışmalarının süresi bir veya iki hafta gibi kesin sürelerde biten bir durum değildir. Artık belli bir noktadan sonra devamlılığı olan ve süreci orta vadeye taşıyacak yardımlar yapmak gerekmektedir. *Tahsin Bey'in (genel sekreter)* aktardıkları bunu destekler biçimdedir: ''*İkinci haftada hala çadırda kalınıyordu, şubat ayı olduğu için hava koşulları nedeniyle bu çok zorlayıcı bir şeydi tabii ki. İlk gün daha çok kıyafet, yiyecek ve nakdi yardımlar yaptık ancak artık günler ilerledikçe barınmaya ağırlık verdik. Konteynırlar yapıldı bölgeye ve azar azar da olsa depremzedeler çadırlardan konteynırlara getirildi.''*

6.2.3. Devam Etmekte Olan Yardımlar

Deprem afetinin meydana getirdiği hasar ve onarım süreci oldukça uzun sürebilmektedir. Kurumlarla yapılan görüşmeler sonucu ilk 3 ay sonrasında bölgeden ayrılan STK'ler olduğu aktarılmıştır. Bununla birlikte bazı kurumların hala bölgede aktif faaliyetleri olduğu öğrenilmiştir. Sürdürülebilir yardımlar, deprem sahasının onarımı ve iyileştirilmesi içindir. Bununla beraber depremzede özelinde devamlı hale gelen ve belli bir takibi olan tüm yardımlar

bireye aidiyet hissi verecektir. Aidiyet hissi; kişinin ait olduğu yer ile olan bağ anlamındadır. Deprem bireyi ait olduğu yerden koparmaya çalışırken devamlı yardım ve onarımlar sonucu elde edilen iyileştirmeler bireye aidiyetini geri kazandıracaktır. ‘*’Orayı boş bırakmayacaksın. İyileştirme çaban hep devam edecek.’’(Ali Bey, kurum genel müdürü).*

Araştırma sırasında elde edilen bilgilere göre bölgede bir lojistik –depo- eksiğinin olduğu yöndeydi. Eksikler konusuna ileride daha detaylı değinilecektir.

Devam eden yardımlarda bir diğer noktada kişilere aidiyet hissini verebilmektir. Bunu hem temin edilen ürünlerle hem de oradaki depremzedenin kültürüne ilişkin bilgi sahibi olmakla sağlanması mümkün olacaktır. Aslında bu bir sosyal çalışmacının edinmesi gereken rollerden biridir. Buna en iyi örneği *saha çalışanı Osman Bey* vermektedir: ‘*’Sanırım acil ihtiyaç haricinde yardımlar o bölgenin kültürüne göre yapılmalı. Mesela Adıyaman’da konserve ürün tüketilmez. Fakat fazlasıyla konserve ürün yardım gönderilmişti. Çölyak hastaları için sadece tek çeşit yemek paketi vardı. Her gün aynı yemek paketi dağıtılıyordu.’’* Bu ve bunun gibi toplumun gerçekten az bir kısmını oluşturan dezavantajlı gruplara yönelik yardımlar devam eden süreçte dikkat edilmesi gerekilen hususlardır. Afet olaylarında yardımlar toplumun çoğunluğuna göre belli bir standartta yapılır. Bu durum çok hızlı bir şekilde toparlanmalı ve bir an önce her kesimin ihtiyacına yönelik yardımlar yapılmalıdır. Nitekim *Osman Bey’in* ifade ettikleri bunları destekler olgulardır.

Psikolojik desteklerin depremzedeler için olan önemine vurgu yapılmıştı. Yardımları devam ettirmek bu anlamda da büyük önem taşımaktadır. ‘*’Orada kurulan bağları devam ettirmek önemli. Görünce çok mutlu oluyorlar. Oradaki çocuklar bizim çocuğumuz, yaşlılar bizim ninemiz dedemiz gibi. Bu gibi değerler önemli motivasyon kaynaklarıdır bunlara devam etmek lazım.’’ (Ömer Bey, saha çalışanı).*

Devam edilebilir bir yardım için yardımın kendisi kadar takibi de önemlidir. Yardımın kendisi, yardımın ulaştırılması, yardımın takibi, yardımın giderildiğine dair bilgi akışı gibi olgular bütün bir sürecin pürüzsüz devamlılığı için gerekmektedir. ‘*’Yardımların kontrolünün sağlanması lazım. Mesela sosyal medyada bir haber yayıyorlar ‘Şu bölgeye su lazım.’. ‘Tamam gönderelim’ dedik hemen bir ekip ayarladık gönderdik. Ama bizim ekibimiz oraya gidene kadar oradaki ihtiyaç giderilmiş. Bunun haberinin de verilmesi lazım. Ekip gitsin önemli değil, benzin de bitebilir sıkıntı değil ama bunun sonucunda birine yardım ulaştıramamış olduk. Bizi üzen ve zorlayan şeylerden biri oldu bu. Yardımların ve taleplerin mutlaka takibinin yapılması lazım. ‘’ (Cem Bey, kurum genel koordinatörü).*

Elde edilen verilerin aktarılması sonucu Kahramanmaraş merkezli depremlerde sosyal hizmetlerin sivil örgütlenmesi ve işleyişi açıkça görülmektedir. Saha çalışmalarının en önemli ayağı olan arama kurtarmanın gerekliliği, yapılan görüşmeler ile desteklenmektedir. Bunun devamında, arama kurtarmaların kurtarılan depremzedeyi hastanelere sevk ettikleri ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu sıralamanın ve aksamayan hizmetin devamı için sağlık hizmet birimlerinin en az zarar alan bölgeler olması beklenmektedir. Ancak Kahramanmaraş merkezli depremlerde sağlık hizmet birimlerinin ağır hasar olan birimler arasında olmasının yaralı ve can kaybı sayısını arttırdığı tartışılmaktadır (Ökten, 2023).

Bir diğer konu olan konteyner kentlerin sayısı oldukça fazlayken literatürdeki aktarılan bazı bilgiler yapılan bu harcamanın orta vadeli bir çözüm için fazla olduğunu desteklemektedir. Bu konuyla alakalı destekleyici ve çözüm odaklı öneriler sonuç kısmında verilmiştir.

6.3. Deprem Bölgesindeki Koordinasyon ve İş Birlikleri

''Rakip değil Refik gibiydik.''

(Mehmet Bey, İnsani Yardım Sorumlusu)

Afetlerde en önemli şey durum hızlı tespiti ve organize olunmasıdır. Özellikle devlet koordinesi hem tüm sahada faaliyet gösteren birimler için hem de STK'ler için faydalı bir etken olarak görülmektedir. Yapılan görüşmeler sonucu ne yazık ki bu koordinenin ilk aşamada sağlanamadığı görülmüştür. Deprem sahasının en büyük aksaklıkları bu sebepten meydana gelmiştir. Anlaşıldığı üzere bunun en büyük sebepleri ise, depremin çevre illerin hepsinde meydana gelmesi, ulaşımın kapanması, beklentinin ve tahmin edilebilirliğin çok üstünde bir afet olmasıdır. Bu durum ilerleyen günlerde toparlanıp giderilmiş yer yer düzenli koordinasyon sağlanmıştır. Elbette bu düzen sağlanırken o an bölgeden sorumlu olan kişinin de önemi tartışılmaktadır. Kişi ne kadar tecrübe sahibi ise krizi o kadar çabuk ele almış ve gerekeni yerine getirmiştir.

Koordinasyon ve iş birliklerine dair anket soru formundan da bilgi alınmıştır. Bu kapsamda nicel ve nitel verilerin analizi aşağıda verilmiştir.

6.3.1. Koordinasyon ve İş Birliklerine İlişkin Niceliksel Görünüm

Mevcut araştırmaya katılan 48 farklı kurumdan toplanan ankette yapılan iş birlikleri ile ilgili soru sorulmuş ve verilen 5 kategoride cevaplamaları istenmiştir.

Tablo 4.

Kurumların iş birliği yaptığı birimlere göre dağılımı

İş Birliği Yapılan Birim	**İş Birliği Yapan Kurum Sayısı**
Merkezi Yönetim	39
Yerel Yönetim	41
Uluslararası örgütlenmeler ve STK'ler	22
Yerel/Ulusal Örgütlenmeler ve STK'ler	42
Mahalli teşkilatlanmalar (muhtarlık, camii vb.)	23

Elde edilen verilere göre merkezi yönetimler iş birliği yapan kurum yüzdeleri alınmıştır. Elde edilen yüzdeler şu şekildedir: merkezi yönetim %81,25; yerel yönetim %85,41; uluslararası örgütlenmeler ve STK'ler %45,83; yerel/ulusal örgütlenmeler ve STK'ler %87,5 ve mahalli teşkilatlanmalar (muhtarlık, camii vb.) %47,91'dir. Belirtilen değerlere Tablo 4.'te yer verilmiştir.

6.4. Saha Paydaşları Arasındaki İrtibatın Değerlendirilmesi

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler özelinde hazırlanan bu makale için veriler toplanırken deprem sahasındaki iş birliklerine yönelik çeşitli bilgiler alınmıştır. Bu bilgiler kapsamında saha çalışmalarının tek düzeyde değil birkaç farklı düzey ve paydada yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. 21 farklı katılımcının mülakatlarından elde edilen bilgiler doğrultusunda deprem sahasındaki ilişki ve irtibatlar 3 başlık altında kategorize edilmiştir.

6.4.1. STK ile Halk Arasındaki Yardımlaşma

''Bizim milletimiz öyle bir adanmışlığa sahip ki oraya kumbarasını gönderen çocuklar mı dersiniz, parmağındaki alyansını çıkarıp gönderen vatandaş mı dersiniz yani bakıldığında manevi değeri maddi değerini aşan yardımlara şahit olduk.''(Refik Bey, saha çalışanı).

Şekil 7.4.1.1.

Kumbaradan Çıkan Para ve Yardım Olarak Gönderilen Evlilik Yüzüğü

STK'ler ve halk arasındaki yardımlaşmaların ilk günden başladığı aktarılmıştır. *''İlk gün için vatandaşın iş gücünü bile kullanmak zorunda kaldık. Orada hızlıca onlara öğretiyorduk. 'Siz bunu bunu yapın biz geri geleceğiz,' şeklinde. Hatta oturup halkla beraber biz de bekledik bazen, yapabileceğimiz bir şey yoktu. Bu tabii ilk gün için geçerli, ikinci günden itibaren durum daha profesyonel zemine taşındı, en azından ekipman geldi, sıcak çorba geldi.'' (Zeynep Hanım, arama kurtarma görevlisi).*

Benzer yardımlaşmaların sık olduğu görülmüştür. Bunun sebebi tabii ki STK'lerin çoğunlukla gönüllü bir oluşuma sahip olmasıdır. Profesyonelliğin yanında gelen samimi ve halktan biri hissi hem depremzede ile arada bir güven bağı oluştururken hem de bu yardımlaşmaları doğurmaktadır. Bir diğer sebep ise su götürmez bir gerçek olarak o gün sahada buna mecbur kalınmasıdır. Bazı mecbur kalınan durumlar beraberinde farklı deneyimler getirmiştir.

"*Şöyle bir şeye şahit olduk. Adıyaman'da çocuğun biri dedi ki 'Abi dayanamadım gerçekten artık. Yiyecek hiçbir şey bulamadık çünkü üç-beş aile bizim evde kalıyor. Girdim, marketten İhtiyacınız olan kadarını aldım ama market açılır açılmaz gittim parasını verdim. Başka türlü elimden yapabilecek hiçbir şey gelmedi.' şimdi bu çocuk bizim Adıyaman il temsilcimiz, Adıyaman'da bir ekibimiz yoktu artık var başına da bu çocuğu koyduk." (İhsan Bey, kurum genel koordinatörü).*

Devlet tarafından sağlanan koordine ve hâkimiyet –bazı durumlarda STK'lerin sağladığı düzen- sonrası bölgede daha çok STK'ler arasındaki iş birlikleri ortaya çıkmaya başlamıştır.

6.4.2. STK'ler Arasındaki İş Birliği

STK oluşumu tek bir düzende ilerlememektedir. Her fikir, ırk, din, aidiyet, toplum ve oluşum için STK kurulabilmektedir. Bu oluşumların birbirine tamamen zıt olduğu da bir gerçektir. Ancak yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler deprem bölgesinde böyle bir durum olmadığı yönündedir. *''Çok samimi bir şekilde söylüyorum STK'ler arasında insanın tüylerini diken diken edecek, gözden yaş akıtacak bir iş birliği vardı.'' (İhsan Bey, kurum genel koordinatörü).*

Zeynep Hanım (arama kurtarma koordinatörü) ise durumu şöyle açıklıyor: *''Orada diğer kurumlarla 'A kurumu vatandaş çıkardı, B kurumu vatandaş çıkardı' düşüncesinden ziyade 'Vatandaş çıkarıldı mı?' düşüncesi vardı.''*

Duygusal bağ ve adanmışlık bir yana ortaya çıkan tablonun tamamen doğal bir süreç olduğu ifade edilmiştir. Bunlar da sahada tamamen kriz anına yönelik vaka yönetimlerinin olduğunu göstermektedir. *''Benim gördüğüm orada çok rekabet yoktu yani. Rakipten ziyade Refik gibiydik.'' (Mehmet Bey, İnsani Yardım Sorumlusu).*

Deprem bölgesinde gerçekleşen bu iş birliklerinin ilerleyen süreçlere yansıdığı görülmüştür. Bu hareketler her şeyden önce topluma faydalı işler olarak nitelendirilebilir. Çünkü STK'ler toplum düzen, işleyiş ve yardımlaşması için oluşmuş topluluklardır. *''Dernekler orada birbiriyle kardeş oldu. Hatta orada oluşan bağlar şu an farklı noktalara yapılacak yardımlar için iş birliği oluşturuyor.''(Mustafa Bey, dernek başkan yardımcısı).*

Elde edilen bulguların literatürdeki ifadelerle örtüştüğü noktalar olmuştur. Örneğin Türkiye bir deprem bölgesi olmasının yanı sıra Kahramanmaraş merkezli depremler herhangi bir depremden farklıdır. Bu farklılık ilk önce coğrafi olarak 11 ili birden etkilemesi sebebiyledir. Ayrıca depremin şiddeti, süresi, bölgenin yanlış bina yapılanması gibi sebepler hem tahmin edilebilirliğin üstünde yıkıma sebep olmuş hem de bölgeye yapılacak hemen her faaliyetin gecikmesini beraberinde getirmiştir (AFAD, Kahramanmaraş'ta Meydana Gelen Depremler Hk. Basın Bülteni, 2023).

Araştırmada aktarıldığı şekilde, birçok etken sebebiyle oluşan koordinasyon eksikliği katılımcılar tarafından olumsuz değerlendirme olarak belirtilmiştir. Elliot (2010)'un çalışmasında ise bu olguya daha önceki yıllarda destekleyici bir ifade kullanılmıştır. Afetlerde her ne kadar sosyal hizmet müdahalelerine uyan faaliyetler olsa da politik güçlendirme konusunda boşluklar vardır (Elliot & Pandey, 2010). Bu boşlukların dolabilmesi için gereken öneriler araştırmanın ilerleyen kısmında verilmiştir.

6.5. Deprem Sahasına İlişkin Değerlendirme

''*Belki organizeyi yapacak kişi bile orada enkazda, bilemiyorsun.''*

(Fatih Bey, saha çalışanı)

2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremde sosyal hizmetlerin sivil örgütlenmesi ve işleyişi üzerine yapılan bu araştırmanın görüşmelerinde katılımcılardan son olarak bölgeye dair durum değerlendirmesi ve depreme dair öneriler talep edilmiştir.

6.5.1. Deprem Sahasına İlişkin Olumlu Değerlendirmeler

Mevcut araştırma dahlinde 21 kişiden oluşan katılımcı grubu deprem sahasına yönelik olumlu değerlendirmelerini önceki bölümlerde kısım kısım belirtmiştir. Bu değerlendirmeler özellikle deprem bölgesindeki paydaşların iletişimlerinde ön plana çıkmıştır.

Özellikle gıda ihtiyacının giderilmesi ve STK'lerin bölgedeki varlığı sahadaki en olumlu durumlardan biri olarak aktarılmıştır. ‘*'Orada gıda ihtiyacı çok çekilmedi, insan gücü ihtiyacı çoktu. Eğer ki orada STK'ler olmasaydı oradaki insanlar ne yapardı ben bilemiyorum.'' (Ruşen Bey, basın ve medya görevlisi).*

6.5.2. Deprem Sahasına İlişkin Olumsuz Değerlendirmeler

Yapılan görüşmeler sonucunda depremin acil müdahale aşamasında koordine eksikliği olduğu konusunun tartışıldığı görülmüştür. Acil müdahale aşamasında olan koordine eksikliğini tüm katılımcılar kabul etmiştir. ‘*'Biz bölgeye giden ilk arama kurtarma ekiplerindeyiz. Ama bize nereye gideceğimiz söylenmedi ki bu sorun değil. Biz görevin neresi olduğuyla ilgilenmiyoruz sonuçta.*'' *(Zeynep Hanım, arama kurtarma çalışanı).*

Her ilin yan yana AFAD merkezlerinin bulunması artık bir avantaj olarak mevcudiyetini sürdürememiştir. Yan yana olan 11 il de depremzededir. ''*Sahaya ilk indiğimiz zaman en yokluğunu çektiğimiz şey yemekten sudan da ziyade krizi yönetecek bir birim olmamasıydı. Eğer orada bütün her şeyi yönetecek devlet kurumu olsaydı birçok şey daha hızlı ve faydalı hale gelebilirdi. Ama bir şey diyemiyorsunuz orada o an. Çünkü çok büyük bir şey yani akıl almıyor. Belki o organizeyi yapacak kişi bile orada enkazda, bilemiyorsun.'' (Fatih Bey, saha çalışanı).* Dolayısıyla bu noktada acil müdahale için yardımlar daha Batı tarafından bölgeye gitmek zorunda kalmıştır. Ancak bu durumda da ne yazık ki bölgeye dair bilgi eksikliği, yol sorunu ve hava şartları bir engel haline gelmiştir.

‘*’Depremle ilgili doğru bilgiler çok hızlı ulaşamadı. Eğer nerede hangi büyüklükte bir hasar olduğu en başta ekiplere verilebilseydi yol haritası daha doğru çizilirdi.’’(Ruşen Bey, basın ve medya görevlisi).*

Koordine eksikliği beraberinde haksızlık ve israf gibi diğer olumsuz faktörleri getirmektedir. Yoğun kargaşanın hâkim olduğu afet bölgelerinde bu tarz durumların düzene sokulması çok zahmetli olabilmektedir. Bu sebeple henüz bu sorunlar oluşmadan bölgeyi kontrol altına alabilmek büyük fayda sağlayabilmektedir. ‘*’Derneklerin birbiriyle entegre olarak kullanabileceği bakanlık kontrolünde bir yazılım eksikliği mevcuttu. Kimi eşi çocuğunu da sıraya sokup 3 tane alırken kimine hiç yardım ulaşmıyordu. Böyle bir yazılım geliştirilirse, hem yardımlar gerçek ihtiyacı olan yere ulaşacaktır. Hem de israfın önüne geçilecektir. Sokaklar kamyonlardan boşaltılan kıyafet ve eşya doluydu.’’(Osman Bey, saha çalışanı).*

Tüm bu olumsuzlukların bir daha yaşanmaması için alınması gereken önlemler olmalıdır. Bu kapsamda deprem sahasını birebir deneyimleyen ve uzun yıllardır STK yapılanmalarında görev alan katılımcılarımız çok kıymetli ve önemi öneriler aktarmışlardır.

6.6. Deprem Sahasına İlişkin İyileştirici Öneriler

Yapılan araştırma sonucu elde edilen verilerin nitel kısmı 21 kişilik saha faaliyetine katılan kişilerden oluşmaktadır. 21 kişi ile yapılan mülakat esnasında her birinden deprem sahasına yönelik önerileri sorulmuştur. Alınan cevaplar 7 kategori altında toplanmıştır.

Tablo 5**.**

Deprem sahasına yönelik öneriler

Öneri	**Öneren Kişi Sayısı**
STK Gönüllülüğü	2
Arama Kurtarma Ekibi	3
Eğitim ve Seminer	4
Acil Durum Yapıları	1
Koordinasyon (Yönlendirme, Denetim, Yazılım vb.)	9
Telsiz	1
Askeri Destek	1

Elde edilen verilere göre mülakata katılan 21 katılımcıların deprem sahasına yönelik verdikleri önerilerin yüzdeleri şu şekildedir: STK gönüllüğü %9,52; arama kurtarma ekibi %14,25; eğitim ve seminer %19,04; acil durum yapıları %4,76; koordinasyon (yönlendirme, denetim, yazılım vb.) %42,85; telsiz %4,76 ve askeri destek %4,76.

Depremlere dair en sarsıcı gerçekler özellikle yardım sürecinden sonra ortaya çıkmaktadır. Bu gerçekleri fark edebilen bir durumda tedbir ve önlem almak kaçınılmaz olacaktır. ‘*’O sıkıntıyı yaşamadıktan sonra o tedbiri alamazsın. O yüzden bölgeye ve depreme dair bir şey yapmak isteyenlere ben önce gel orayı bir gör diyorum. Deprem olduğunda gidemedin şimdi gel. O şehirlerin halini bir gör, o sokaklarda bir gez, o ceset kokusunu bir al o zaman insan bilir ne yapılması gerektiğini.’’(İhsan Bey, kurum genel koordinatörü).* Dolayısıyla deprem sahasına yönelik en gerçekçi ve çözüm odaklı öneriler yine orada faaliyetlere katılmış saha çalışanlarından gelecektir. Katılımcıların hemen hepsi bu noktada STK’lerin ve bir STK gönüllüsü olmanın önemini vurgulamıştır. Yardım etmek isteği eğer yardımı nasıl edeceğinin bilinciyle beraber olmazsa ortaya yardıma muhtaç bir başka kişi ve/veya durum çıkabilmektedir. ‘*’Her insanın en az 1 STK’ye üye olması gerektiğini düşünüyorum. Daha çok öğrenin, daha çok dâhil olun. Çünkü biliyorum ki ülkemizde bir afet olduğu zaman bizim milletimiz elini taşın altına koymak istiyor. Ama o taşı nasıl kaldıracağını bilmediğiniz zaman bir faydası olmuyor.’’(Zeynep Hanım, arama kurtarma görevlisi).*

Eğitimi alınmamış müdahalenin önce kişinin kendisine hasar vereceği gerçeğini *Osman Bey (saha çalışanı)* bizzat deneyimlediği bir olay üzerinden anlatıyor: *‘’Sivil Toplum kavramının daha yaygın şekilde hayatımıza girmesi taraftarıyım. Bir afet olduğunda bilinçsiz şekilde yola çıkıyorlar. Arabasıyla 2-3 battaniye yardım götürmek için yola çıkıp kaza yaparak arkada bekleyen tırlar dolusu malzeme ve iş makinelerinin yerine ulaşmasına engel oluyorlar. Böyle zamanlarda daha organize hareket edilmesi daha uygun olacaktır. Depremde arama kurtarma yapmak için giden tanıdıklarımdan duyuyorum, halen psikolojik destek alanlar var. Psikolojisi yeterli olmayanlar, kaldıramayacak kişilerin o alana girmemesi gerekiyor. Bununla alakalı eğitimler verilebilir.’’*

Bir sonraki aşama olan deprem sahasına yardımı ulaştırmak üzerinde durulması gereken en önemli önlemler arasında değerlendirilmektedir. Katılımcı hemen her kurumdan deprem bölgesine ulaşırken hava şartları kadar yolların da onları zorladığı öğrenilmiştir. Belli başlı yollar olması o an krizi belli bir noktada çözse de bu çözümlerin arttırılması ileride yaşanması muhtemel büyük sorunların önüne geçmeye devam edecektir. *‘’Yol o kadar kıymetli bir şey ki, yardım elinizde olsa da bölgeye gidecek yol yoksa o yardımlar işe yaramaz. Eğer birkaç sene önce açılan Ankara-Niğde otobanı açılmasaydı o bölge için söylüyorum bugün durum çok daha ağır olabilirdi.’’(Remzi Bey, kurum genel koordinatörü).*

İletişim kesikliğinin bölgedeki en zorlayıcı unsurlardan biri olduğu tüm katılımcılardan alınan bilgilerin uyuşması ile desteklenmiştir. Bu sorun için *kurum genel koordinatörü İhsan Bey* etkili bir öneri sunmuştur: ‘*’Deprem zamanı biz 1 dakikanın üzerinde görüşme gerçekleştiremiyorduk. İletişim, telefon pat diye kesiliyordu. Elbette arama kurtarma da çok önemli ama çok maliyetli ve zaman isteyen bir süreç. Belki daha da öncelikli olarak var olan ekiplerin arasında kesilmeyen bir iletişim sağlamak gerekiyor. Bu noktada en önemli şeyin telsiz olduğunu düşünüyorum. Bu gibi afetlerde telsiz kullanmak demek kesintisiz ve sorunsuz iletişim demek. Telsiz kullanımının afet ekiplerinde, STK’lerle yaygınlaşması gerektiğini düşünüyorum.’’*

Son olarak deprem sahasındaki işleyiş ve örgütlenme ile direkt ilişkili olmamasına rağmen deprem sürecinin en uzun ve detaylı aşaması olan bölgenin yeniden yapılandırılması tüm bunlar içerisinde en hassas nokta konumundadır. Hatay’da belli bir süre yaşamış katılımcı *basın ve medya sorumlusu Ruşen Bey*, bu konuya ilişkin hem bir temenni hem de bir öneri mahiyetinde olan şu cümleleri aktarmıştır: ‘*’En dikkat edilmesi gereken şey bir yerde bir yıkım olunca oranın eski haline getirilmesi lazım. Bunun çok mümkün olacağını düşünmüyorum ama bu yönde istek ve umudum var. Örneğin Hatay medeniyetler şehridir. Şimdi orayı düzenleyip yeniden inşa ederken o şehrin ruhunu kaybetmeden yapmanız lazım. Diğer türlü Hatay’ı yeniden inşa etmiş olmazsınız ki orası yeni, başka bir şehir olur.’’*

7. Sonuç

2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremde sosyal hizmetlerin sivil örgütlenmesi ve işleyişini araştıran bu araştırmanın sonucunda öncelikle deprem sahasında STK yardımlarının 3 aşamada ilerlediği görülmüştür. İlk aşama yani acil müdahale aşaması deprem sahasındaki arama kurtarma çalışmalarını ve depremin ilk 72 saatini ifade etmektedir. Katılımcılardan elde edilen bilgilere ışığında deprem bölgesinde ilk aşamada kontrol alanı ve koordinesi sağlanamadığı görülmektedir. Buna birçok etken aynı anda sebebiyet vermiştir. İletişim kanallarının eksikliği ve etkisiz halde olmaları, depremin çok büyük bir alanda etkisini göstermesi, deprem şiddeti, süreci ile yapılandırma sorunlarının yıkımı müdahalesi zor bir hale getirmesi, destek ve dayanışmanın geleceği illerin de depremden etkilenip depremzede konumunda olması, soğuk hava şartları, ulaşım zorlukları hızlı koordine olamamanın sebeplerindendir.

İkinci aşama 72 saatten sonrası için kullanılmaktadır. Bu aşama insani yardım faaliyetlerinin yaygın olarak devam ettiği süreçtir. 72 saatten önce yapılan insani yardımların

genel olarak arama kurtarmaların olduğu bölgelerde, hastaneler ve diğer sağlık birimleri üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. İkinci aşama ile birlikte insani yardımlar okullar başta olmak üzere sağlık birimleri dışında da faaliyete geçmiştir. Bu süreç boyunca enkaz ve arama kurtarma çalışmaları yavaşlamaya başlamıştır. Her geçen gün ihtiyaçlar şekil değiştirmiş ve değişen ihtiyaçlara göre hareket edilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda oluşan bilgi kirlilikleri, vasıfsız insan sorununun ortaya çıkışı ve bunlarla mücadele yine bu aşamada gerçekleşmiştir. Yardımların bu süreçte artması ve fazlalaşması bir noktada yığılma ve israfı da peşinde getirmiştir. Aktarıldığı üzere bu durum koordinenin tam olarak sağlanmaması dışında bir ihtiyaç belirdiği an tüm yardımların o ihtiyaç doğrultusunda gerçekleşmesi olmuştur. Ancak bu süreç çok değişken bir dinamiğe sahip olduğundan dolayı ihtiyaçlar çok hızlı bir şekilde giderilip ortadan kalkıp ve başka ihtiyaçlar açığa çıkmaktadır. Katılımcıların pek çoğu bu konuda hemfikir olmuşlardır. Süreç çadırların kurulmasıyla birlikte belli bir düzene geçmeye başlamış, ihtiyaçlar tek tipli ve durağan bir noktaya gelmiştir.

Üçüncü aşama ise halen devam etmekte olan yardım faaliyetlerinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan kurumların verdikleri bilgiler doğrultusunda özellikle konteyner kentlerin bölgelerde hala aktif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat yine katılımcılar konteynırların uzun süreli ve kalıcı olmaması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca konteynırların her afette de kullanılmasının hem ekonomik hem sosyal açıdan yüksek yatırımlar gerektirdiği ifade edilmiştir. Bunun yerine yapıların sağlamlaştırılması, düzenli denetlenmesi, acil durum sitelerinin kurulması, toplanma alanlarının korunması gibi önlemlerin daha ekonomik ve çözüm odaklı olduğu önerilmiştir.

Bununla birlikte nakdi yardım, kumanya yardımı, sosyal destek amaçlı ziyaretler, psikolojik destek hizmetleri gibi faaliyetlerin de devam ettiği görülmektedir. Bu noktada STK'lerin özellikle psikolojik destek üzerinde durdukları görülmüştür. Katılımcıların bir kısmı deprem bölgesinde bulunmalarından dolayı sürecin ve işleyişin psikolojik olarak yıpratma gerçekleştirdiğini dile getirmiştir. Özellikle çocukla üzerindeki etkinin en az seviyeye indirilmesi için bu çalışmaların arttırılması ve devamlı takibinin yapılması önerilmiştir.

Bir diğer devam eden faaliyet ise deprem bölgesindeki enkazın kaldırılma süreci, şehrin yeniden yapılandırılması ve olası yeni deprem felaketleri için ekip güçlendirme çalışmalarıdır. Bu noktadaki faaliyetler çoğunlukla STK'ler eliyle yürümemektedir. STK'ler bu konuyla alakalı daha çok arama-kurtarma ekibi yetiştirme projeleri başlatmışlardır. Özellikle enkaza müdahale için orta-ağır seviyede arama-kurtarma eğitimleri başlatıldığı söylenmiştir.

Görüşmeler sonucunda iletişim eksikliğinin en büyük sorunlardan biri olduğu anlaşılmıştır. Buna birkaç katılımcı telsiz kullanımının STK'ler ve afet durumunda faaliyet gösteren diğer mekanizmalarda aktif kullanılan araç haline gelmesi gerektiği önermiştir. Deprem esnasında elektrik kesintileri, baz istasyonlarının etkisiz hale gelmesi gibi olumsuz sonuçlar düşünüldüğünde telsiz kullanımının yardım ve müdahale sürecinin önünü açacağı inkâr edilemez gerçeklerdendir.

Son olarak deprem sahasında aktif rol alan katılımcıların önerileri; bizzat afet yönetimlerinde bulunmalarından kaynaklı tecrübe, sürece birincil kaynak olarak dahil olma, ihtiyaçların ve eksikliklerin tespitinde daha net sonuçlar ortaya koyacaktır. Bu sebeple bir deprem sahasında çalışmak için her şeyden önce durumu kontrol eden üst mekanizma varlığı ve saha çalışanlarının ise afet sürecine dair eğitimli kişilerden oluşması gerektiği önerileri bütün sürecin yönetimi açısından daha sağlıklı ve çözüm odaklı sonuçlar verecektir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Katkı Oranı Beyanı: Sorumlu yazar: %40, Diğer yazarlar: %30-30
Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Contribution Rate Statement: Corresponding author: %40, Other authors: %30-30
Conflicts of Interest: There is no potential conflict of interest in this study.

KAYNAKÇA

AFAD. (2023). *Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremler hk. basın bülteni.* Ankara: AFAD.

Alston, M. (2013). *Environmental social work: Accounting for gender in climate disasters*. Australian Social Work*, 2* (66), 218-233.

Arslantürk, P. D. (2016). *Uygulamalı sosyal araştırma metot ve teknikler SPSS.* İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Artan, D. D., & Özkan, A. (2020). *Afetler ve sosyal hizmet*. Journal of ADEM*, 1* (1), 52-59.

Aydemir, A. (2021). *Afet yönetim sisteminin incelenmesinde gönüllülük hizmetleri ve bazı sivil toplum kuruluşları*. Afet ve Risk Dergisi*, 2* (4), 387-394.

Berksun, O., Oral, A., Ergin, G., & Azizoğlu, S. (1993). *Krize müdahale ve yas: olgu sunusu*. Kriz Dergisi.

Bilgili, A., & Sanatcı Aktaş, G. (2022). A*fet yönetimindeki paradoks: 2020 Ege Denizi Depremi.* Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 2* (8), 408-420.

Büyükkaracığan, Y. N. (2016). *Türkiye'de yerel yönetimlerde kriz ve afet yönetim çalışmalarının mevzuat açısından değerlendirilmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, (12), 195-219.

Campbell, D. T., & Fiske, D. W. (1959). *Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix.* Psychological Bulletin, *56* (2), 81.

Creswell, J. W. (2020). *Eğitim araştırmaları: nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi* (3 b.). (H. Ekşi, Çev.) İstanbul: Edam.

Eco, U. (2020). *Tez nasıl yazılır*? (9) (Çev: B. Parlak). İstanbul: Can Yayınları.

Elliot, W., & Pandey, S. (2010). *Suppressor variables in social work research: ways to ıdentify in multiple*. Journal of the Society for Social Work and Research*, 1* (1), 28-40.

Görmez, K. (2000). *Demokratikleşme açısından merkezi yönetim - yerel yönetim ilişkileri*. G.İ.B.B.F Dergisi (4), 81-88.

Kadıoğlu, M. (2003). *Kentsel yerleşmelerde riski arttıran faktörler ve tali tehlikeler.kentlerin depreme hazırlanması ve İstanbul gerçeği. İstanbul:* Çizgi Basım Yayım Ltd.

Karataş, K. (2012). *Afet yaşamış toplumlarla çalışma. A. P. Birliği içinde*, Psikososyal Uygulamalar Eğitimi (s. 199-2018).

Neuman, W. (2020). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar* (8. b.). (Ö. Akkaya, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ökten, A. İ. (2023). *Doğal afetlerde mesleki sivil toplum kuruluşlarının önemi: Kahramanmaraş Depremi ve Türk Tabipleri Birliği örneği*. Türk Nöroşir Dergisi*, 2* (33), 132-137.

Özdenkoş, D. (1999). *Merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında görev bölüşümü.* G.Ü.İ.İ.B.F Dergisi (2), 77-95.

Pincus, A., & Minahan, A. (1973). *Social work practice: Model and method*. Itasca: F. E. Peacock.

Talas, D. D. (2011). *Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi*. TÜBAR Dergisi, 387-401.

Tapan, M. G. (2023). *Kahramanmaraş Depremleri sonrası afet yönetiminde sosyal hizmet.* Yedi Aralık Sosyal Araştırmalar Dergisi (YASAD), *1* (2), 18-30.

Yelboğa, N. (2023). *Kahramanmaraş Depremi özelinde travmatik yas ve sosyal hizmetin yas danışmanlığı müdahalesi.* International Journal of Social Sciences, *7* (1), 97-121.

Yıldırım, Ş. (2016). *Sosyal hizmette krize müdahale yaklaşımının*. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, *4* (3), 481-486.

Zastrow, C. (2016). *Sosyal hizmete giriş.* Ankara: Nika Yayınları.